

PAULINA PERSKA-GRADOWSKA

ORCID 0000-0001-7060-2910

*Uniwersytet im. Adama Mickiewicza  
w Poznaniu*

## KRYZYS NIELETNIEGO I RODZINY W KONTEKŚCIE UMIESZCZENIA W ZAKŁADZIE POPRAWCZYM

ABSTRACT. Perska-Gradowska Paulina, *Kryzys nieletniego i rodziny w kontekście umieszczenia w zakładzie poprawczym* [The Crisis of the Juvenile and the Family in the Context of Placement in a Correctional Institution]. *Studia Edukacyjne* no. 66, 2022, Poznań 2022, pp. 103-111. Adam Mickiewicz University Press. ISSN 1233-6688. DOI: 10.14746/se.2022.66.8

A juvenile's punishable act may be perceived as a source of crisis and a consequence of remaining in a crisis, and the adjudication of a corrective measure against a minor and placement in a correctional facility is a critical life event, with consequences for both the minor and his family. The consequences include, for example, the disorganization of the current way of functioning of the family, a change in the educational environment, a sense of threat to the juvenile's identity, and the loosening of family ties. From this perspective, an important task is to provide the juvenile and his family with appropriate support (institutional, information, psychological) to solve the crisis positively. One of the possibilities is to take action in the field of crisis intervention and specialist counseling. The crisis related to being placed in a correctional facility may be an opportunity for the juvenile and his family, especially in a situation where they want to receive help, and the functioning of the system and institutions will enable them to receive the necessary support.

**Key words:** juvenile, family, assistance, crisis, correctional facility

W literaturze przedmiotu funkcjonuje wiele definicji kryzysu. Wśród cech, które charakteryzują pozostawanie w kryzysie najczęściej wymieniane są takie elementy, jak: utrata równowagi, dezorganizacja, rozstrój emocjonalny, lęk. D. Kubacka-Jasiecka wskazuje na różne możliwości ujmowania kryzysu. Wśród nich wyróżnia kryzys związany z utratą lub zachwianiem równowagi emocjonalnej, psychicznej, kryzys rozumiany jako

wyczerpanie się, zablokowanie lub brak adekwatnych zasobów zmagania się ze stresem i zagrożeniem, moment zwrotny, krytyczny, przełomowy, wymuszający podjęcie natychmiastowych istotnych rozstrzygnięć, zagrożenie dotychczasowego sensu życia i systemu wartości, z koncepcji własnego Ja i poczucia tożsamości<sup>1</sup>.

Według R.K. James i B.E. Gilliland, kryzys jest zarówno zagrożeniem dla jednostki, jak i szansą. Może być spowodowany przez wiele czynników różnego rodzaju oraz pełnić funkcję motywacyjną<sup>2</sup>. Konsekwencją mogą być zaburzenia funkcjonowania afektywnego, poznawczego i behawioralnego.

Przedmiotem podjętej analizy jest popełnienie czynu karalnego przez nieletniego i umieszczenie w zakładzie poprawczym w kontekście pojęcia kryzysu oraz zadania realizowane przez wybrane podmioty na rzecz nieletniego i jego rodziny pozostających w kryzysie. Cel analizy polega na omówieniu sytuacji umieszczenia w zakładzie poprawczym jako kryzysowej oraz zadań realizowanych przez podmioty współpracujące z rodziną nieletniego. W niniejszym artykule przedstawiono ujęcia teoretyczne wyjaśniające pojęcie kryzysu, sytuacji kryzysowej i trudnej oraz roli środowiska rodzinnego nieletnich sprawców czynów karalnych w powstaniu kryzysu, niezbędne do omówienia sytuacji umieszczenia w zakładzie poprawczym z perspektywy sytuacji kryzysowej. Akty prawne do analizy zostały dobrane ze względu na przedmiot analizy oraz ich aktualność w czasie jej dokonywania (I połowa 2022 roku).

Popełnienie przez nieletniego czynu karalnego może być postrzegane jako źródło sytuacji kryzysowej, jak również konsekwencja pozostawania w kryzysie. Zdaniem F. Ciepłego, przestępstwo jest objawem kryzysu moralnego i społecznego, a w przypadku nieletnich czy młodocianych stanowi objaw kryzysu najbliższego środowiska<sup>3</sup>.

Jednym z elementów najbliższego środowiska wychowawczego nieletniego jest niewątpliwie rodzina. Zapewnia ona możliwość realizacji wielu potrzeb człowieka, co wpływa na kształtowanie osobowości. W instytucji tej zazwyczaj przebiega wychowanie, kształcenie oraz pierwotna socjalizacja, skutkujące przyswojeniem przez dziecko określonych wzorów zachowań<sup>4</sup>. W związku z tym, istotne z punktu widzenia internalizacji i przestrzegania przez dziecko norm społecznych oraz prawnych są takie elementy, jak: postawa rodzicielska, styl wychowania, styl dyscyplinowania, czy kompetencja

<sup>1</sup> D. Kubacka-Jasiecka, *Kryzys emocjonalny i trauma szansą na rozwój i potęgowanie zdrowia. Wątpliwości i pytania*, Rocznik Filozoficzny Ignatianum, 2016, 1, s. 52-53.

<sup>2</sup> R.K. James, B.E. Gilliland, *Strategie interwencji kryzysowej*, Warszawa 2004, s. 26-28.

<sup>3</sup> F. Ciepły, *Sprawiedliwość naprawcza wobec przestępstwa*, [w:] *Mediacja w teorii i praktyce*, red. A. Gretkowski, D. Karbarz, Stalowa Wola 2009, s. 189.

<sup>4</sup> A. Giddens, *Socjologia*, Warszawa 2012, s. 288.

rodzicielska<sup>5</sup>. Wydolność wychowawcza rodziców może warunkować występowanie konfliktów i funkcjonowanie rodziny jako systemu, natomiast niedostosowanie społeczne dziecka może być źródłem kryzysu<sup>6</sup>.

H. Kołakowska-Przełomiec wyróżniła cztery podstawowe schematy oddziaływania rodziny wobec nieletnich niedostosowanych społecznie. Pierwszy dotyczy niewłaściwej atmosfery życia rodzinnego. Drugi schemat odnosi się do sprawowania opieki i kontroli nad dzieckiem. Trzeci schemat ma związek z metodami wychowawczymi. Ostatni schemat łączy się z naśladowaniem przed nieletniego niewłaściwych, przestępczych wzorów zachowania prezentowanych przez rodziców<sup>7</sup>. Schematy te wskazują pewne czynniki środowiska rodzinnego, które mogą przyczynić się do niedostosowania społecznego dzieci i młodzieży. Wskazane przyczyny powstawania niedostosowania społecznego związane z funkcjonowaniem środowiska rodzinnego można odnieść do motywów, jakimi kierują się nieletni, popełniając czyny karalne. Wśród nich należy wymienić między innymi motywy związane z chęcią zaspokojenia potrzeb, jak na przykład dążenie do zaspokojenia potrzeby poczucia bezpieczeństwa, poczucia akceptacji czy przynależności do grup nieformalnych oraz motywy związane z powtarzaniem wzorów zachowania rówieśników, rodziców<sup>8</sup>. W związku z tym sytuacja, w której nieletni popełnia czyn karalny, może być skutkiem pozostawania w kryzysie związanym między innymi ze środowiskiem wychowawczym, w tym wypadku najbliższym, jakim jest rodzina, jak również może stanowić źródło kryzysu zarówno dla samego nieletniego, jak i pozostałych członków rodziny. Jak wskazuje B.M. Nowak, wystąpienie kryzysu u jednej osoby może powodować wzrost natężenia stresu i powstanie kryzysu u pozostałych członków rodziny<sup>9</sup>.

Zgodnie z art. 10 Ustawy z 26 października 1982 roku o postępowaniu w sprawach nieletnich<sup>10</sup>, sąd może orzec wobec nieletniego środek w postaci umieszczenia w zakładzie poprawczym, kiedy zostaną spełnione łącznie dwie przesłanki. Pierwszą jest popełnienie przez nieletniego czynu karalnego określonego przez Ustawę. Druga przesłanka dotyczy demoralizacji nielet-

<sup>5</sup> M. Jackiewicz, M. Białecka-Pikul, *Kompetencja rodzicielska. Użyteczny konstrukt w badaniach nad rolą rodzicielskich oddziaływań w rozwoju dziecka*, Psychologia Rozwojowa, 2019, 24, 1, s. 9-11.

<sup>6</sup> M.I. Słomczyńska, *Patologie społeczne w kontekście kryzysu współczesnej rodziny*, Resocjalizacja Polska, 2014, 8, s. 75.

<sup>7</sup> H. Kołakowska-Przełomiec, *Środowisko rodzinne w świetle badań kryminologicznych*, [w:] *Zagadnienia nieprzystosowania społecznego i przestępczości w Polsce*, red. J. Jasiński, Wrocław 1978, s. 321-324.

<sup>8</sup> B. Hołyst, *Kryminologia*, Warszawa 2016, s. 343.

<sup>9</sup> B.M. Nowak, *Rodzina w kryzysie. Studium resocjalizacyjne*, Warszawa 2011, s. 48.

<sup>10</sup> Ustawa z 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich, DzU z 1982 r., nr 35, poz. 228.

niego. Zgodnie z Ustawą o postępowaniu w sprawach nieletnich, sąd może orzec środek poprawczy, gdy

przemawiają za tym wysoki stopień demoralizacji nieletniego oraz okoliczności i charakter czynu, zwłaszcza gdy inne środki wychowawcze okazały się nieskuteczne lub nie rokują resocjalizacji nieletniego<sup>11</sup>.

Celem umieszczenia nieletniego w zakładzie poprawczym jest ukształtowanie poczucia odpowiedzialności oraz wdrożenie do funkcjonowania zgodnie z normami społecznymi. W instytucji tej realizowane są działania o charakterze wychowawczym, korekcyjnym, dydaktycznym i opiekuńczym<sup>12</sup>. Warto podkreślić, że środek poprawczy, mimo iż ma charakter zmieniający środowisko wychowawcze nieletniego, nie powinien eliminować go ze społeczeństwa.

Orzeczenie środka poprawczego wobec nieletniego i umieszczenie w zakładzie poprawczym, a zatem zmiana środowiska wychowawczego poprzez umieszczenie w instytucji opieki całodobowej, może być postrzegane jako krytyczne wydarzenie życiowe lub sytuacja trudna. Pierwsze określenie należy odnieść do pojęcia kryzysu. J. Cullberg wyróżnił kryzysy przemiany, sytuacyjne i chroniczne<sup>13</sup>. Stosując ten podział w związku z umieszczeniem nieletniego w zakładzie poprawczym, należy zwrócić uwagę na kryzys sytuacyjny. W jego przebiegu można wyróżnić fazy:

- szoku,
- reakcji emocjonalnej,
- pracy nad kryzysem,
- nowej orientacji.

Drugie pojęcie – sytuacji trudnej – T. Tomaszewski zdefiniował jako sytuację, w której istnieje „rozbieżność między potrzebami lub zadaniami człowieka a możliwościami zaspokojenia tych potrzeb lub wykonania zadań”<sup>14</sup>. Funkcjonowanie w zakładzie poprawczym opiera się na ustanowionym porządku wewnętrznym i przestrzeganiu regulaminu. Skutkuje to koniecznością dostosowania się do warunków instytucji, ograniczoną możliwością realizacji potrzeb, deprywacją, ograniczeniem kontaktów z osobami z dotychczasowego środowiska funkcjonowania, poczuciem zagrożenia tożsamości, kontrolą nad codzienną aktywnością. Wyżej wskazane cechy charakterystyczne dla sytuacji

<sup>11</sup> Tamże.

<sup>12</sup> R. Opora, *Specyfika działalności zakładów poprawczych*, [w:] *Psychologia penitencjarna*, red. M. Ciosek, B. Pastwa-Wojciechowska, Warszawa 2016, s. 158.

<sup>13</sup> Za: E. Włodarczyk, *Zdarzenie losowe i sytuacja kryzysowa*, [w:] *Człowiek wobec krytycznych sytuacji życiowych. Z teorii i praktyki pracy socjalnej*, red. E. Włodarczyk, I. Cytłak, Poznań 2011, s. 315-316.

<sup>14</sup> Za: J.M. Piotrowski, M. Ciosek, *Isolacja więzienna jako złożona sytuacja trudna*, [w:] *Psychologia penitencjarna*, s. 430.

nieletniego umieszczonego w zakładzie poprawczym można odnieść do poszczególnych typów sytuacji trudnych, takich jak: deprywacja, frustracja, przeciążenie, zagrożenie, czy konflikty<sup>15</sup>. Należy także zwrócić uwagę na skutki związane bezpośrednio z przechodzeniem jednostki przez poszczególne fazy związane z kryzysem, takie jak: bierność, silne reakcje emocjonalne, lęk.

Sytuacja polegająca na przymusowej zmianie środowiska funkcjonowania nieletniego w wyniku orzeczenia sądowego może powodować konsekwencje również dla jego rodziny. Wśród nich należy wymienić na przykład dezorganizację dotychczasowego sposobu funkcjonowania rodziny, zaburzenie jej struktury, osłabienie więzi rodzinnych.

Z tej perspektywy ważnym zadaniem jest zapewnienie nieletniemu i jego rodzinie odpowiedniego wsparcia (instytucjonalnego, informacyjnego, emocjonalnego, psychologicznego) w celu pozytywnego rozwiązania kryzysu.

Działania mające na celu wsparcie nieletniego i jego rodziny można podzielić na działania skierowane bezpośrednio do nieletniego, jego rodziny, albo działania podejmowane przez zakłady poprawcze we współpracy z rodziną.

Zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Sprawiedliwości z 17 października 2001 roku w sprawie zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich, wychowankom udziela się pomocy psychologiczno-pedagogicznej i psychiatrycznej, w tym w formie zajęć psychoedukacyjnych, zajęć specjalistycznych, porad dla wychowanków, konsultacji, warsztatów oraz działań mediacyjnych i interwencyjnych w sytuacjach kryzysowych<sup>16</sup>. Działania te są uwzględniane w dokumentacji zakładu poprawczego – w rocznym planie pracy, a realizowane przez zespół diagnostyczno-korekcyjny. Czynności z zakresu interwencji kryzysowej koncentrują się na pomocy psychologicznej oraz działalności społecznej. Ich celem, poza przezwycięzeniem kryzysu emocjonalnego, jest także odbudowanie i kształtowanie więzi społecznych<sup>17</sup>. A. Karłyk-Ćwik zwraca uwagę, że działania z zakresu interwencji podejmowanej wobec nieletnich w zakładach poprawczych powinny obejmować zarówno czynności podejmowane bezpośrednio w kryzysie, jak również działania ukierunkowane na następstwa wynikające z kryzysu<sup>18</sup>.

Warto podkreślić także, iż interwencja podejmowana jest często względem osób z ograniczonym dostępem do czynników, które mogłyby chronić i wzmacniać pozytywną reakcję na kryzys. Wśród czynników indywidualnych

<sup>15</sup> Za: tamże, s. 435.

<sup>16</sup> Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 17 października 2001 r. w sprawie zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich, DzU z 2001 r., nr 124, poz. 1359, §12.

<sup>17</sup> D. Kubacka-Jasiecka, *Interwencja kryzysowa z perspektywy psychosocjokulturowego paradygmatu kryzysu*, [w:] *Kryzys. Interwencja i pomoc psychologiczna. Nowe ujęcia i możliwości*, red. D. Kubacka-Jasiecka, K. Mudyń, Toruń 2008, s. 146-147.

<sup>18</sup> A. Karłyk-Ćwik, *Interwencja wobec nieletnich w sytuacji zagrożenia agresją na terenie instytucji resocjalizacyjnych*, *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska Lublin – Polonia, Sectio J*, 2017, XXX, 4, s. 270.

wpływających na sposób reakcji w sytuacji kryzysowej można wymienić między innymi dojrzałość psychiczną, zrównoważenie emocjonalne, poczucie własnej wartości<sup>19</sup>. Wielu nieletnich przebywających w zakładach poprawczych charakteryzuje się osobowością niedojrzałą, zaburzeniami emocjonalnymi, słabymi mechanizmami samokontroli<sup>20</sup>, co może utrudniać pozytywne rozwiązywanie kryzysów.

Z uwagi na to, że polskie rozwiązania prawne w zakresie przeciwdziałania przestępczości nieletnich oraz demoralizacji w dużym stopniu koncentrują się na nieletnim<sup>21</sup>, należy wskazać, jakie istnieją możliwości wsparcia rodziny nieletniego w sytuacji kryzysu, którego skutkiem lub źródłem jest popełnienie czynu karalnego, a w konsekwencji orzeczenie środka poprawczego.

Jedną z możliwości jest podejmowanie działań z zakresu interwencji kryzysowej oraz poradnictwa specjalistycznego. Interwencja kryzysowa jest świadczeniem o charakterze niepieniężnym, realizowanym na podstawie Ustawy z 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej. W jej art. 47 zawarto definicję tego świadczenia, według której jest to

zespół interdyscyplinarnych działań podejmowanych na rzecz osób i rodzin będących w stanie kryzysu, realizowanych w celu przywrócenia równowagi psychicznej i umiejętności samodzielnego radzenia sobie, a dzięki temu zapobieganiu przejściu reakcji kryzysowej w stan chronicznej niewydolności psychospołecznej<sup>22</sup>.

Interwencja kryzysowa polega na udzieleniu specjalistycznej pomocy psychologicznej oraz poradnictwa socjalnego lub prawnego. Może ona być postrzegana w ujęciu wąskim albo szerokim. W pierwszym dotyczy działań skoncentrowanych na przeżyciach psychicznych w formie krótkoterminowej psychoterapii, natomiast w drugim ujęciu obejmuje działalność z zakresu psychologicznego, medycznego i środowiskowego<sup>23</sup>. Warto nadmienić, iż ośrodki interwencji kryzysowej udzielają wsparcia zarówno osobom, jak i rodzinom z powodu pozostawania w trudnej emocjonalnie sytuacji, kryzysu rodzinnego, czy trudności wychowawczych.

Drugą formę pomocy stanowi poradnictwo specjalistyczne. Jest ono również świadczeniem niepieniężnym realizowanym wobec osób i rodzin, które

<sup>19</sup> Za: E. Włodarczyk, *Zdarzenie losowe i sytuacja kryzysowa*, s. 321.

<sup>20</sup> Zob. K. Drapała, R. Kulma, *Powrotność do przestępstwa nieletnich opuszczających zakłady poprawcze (raport z badań)*, „Prawo w Działaniu”, Sprawy Karne, 2014, 19, s. 221-222.

<sup>21</sup> Zob. P. Kobes, *Węzłowe problemy modelu postępowania z nieletnimi w Polsce*, [w:] *Instytucjonalna resocjalizacja nieletnich. Wyzwania i perspektywy rozwoju*, red. G. Kudlak, Warszawa 2016, s. 26.

<sup>22</sup> Ustawa z 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (tj. DzU z 2021 r., poz. 2268 z późn. zm.), art. 47.

<sup>23</sup> E. Włodarczyk, *Zdarzenie losowe i sytuacja kryzysowa*, s. 325.



„mają trudności lub wykazują potrzebę wsparcia w rozwiązywaniu swoich problemów życiowych”<sup>24</sup>. Świadczenie to może obejmować:

- poradnictwo prawne (udzielanie informacji o obowiązujących przepisach z zakresu prawa rodzinnego i opiekuńczego, zabezpieczenia społecznego, ochrony praw lokatorów);
- psychologiczne (proces diagnozowania, profilaktyki i terapii);
- rodzinne (obejmuje problemy funkcjonowania rodziny, terapię rodzinną, działania zmierzające do poprawy warunków wychowawczych, relacji, czy stosowanych metod wychowawczych wobec dzieci)<sup>25</sup>.

Poradnictwo specjalistyczne może być wykonywane nie tylko wobec pojedynczych jednostek, ale także wobec rodzin, aby udzielić im wsparcia w trudnych, kryzysowych sytuacjach. Praca z rodziną w kryzysie powinna koncentrować się na bieżącej sytuacji, dostarczeniu natychmiastowej pomocy oraz na zmianie w sposobie funkcjonowania rodziny, wykształceniu nowych umiejętności, aby zapobiegać ponownym sytuacjom kryzysowym.

Poza podmiotami czy instytucjami, które świadczą pomoc rodzinom w ich środowisku funkcjonowania, należy także zwrócić uwagę na sytuacje, kiedy zakład poprawczy współpracuje z rodziną nieletniego. Zakres i formy tej współpracy określone zostały w Rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z 17 października 2001 roku w sprawie zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich<sup>26</sup>.

Ważne z perspektywy omawianej problematyki jest zadanie w postaci udzielania rodzinie pomocy psychologiczno-pedagogicznej. Powinno ono być uwzględnione w rocznym planie pracy zakładu poprawczego. Pomoc ta obejmuje między innymi wspieranie rodziców w rozwiązywaniu problemów wychowawczych, dydaktycznych oraz rozwijanie umiejętności wychowawczych rodziców. Jej celem jest przede wszystkim zwiększenie skuteczności pomocy psychologiczno-pedagogicznej udzielanej wychowankom instytucji<sup>27</sup>.

Ponadto, poza wspomnianym zadaniem udzielania rodzinie pomocy psychologiczno-pedagogicznej, rodzice mogą uzyskać pomoc w związku z realizacją określonych programów w zakładach poprawczych. Jako przykład dobrych praktyk można wymienić program „Rodzinne spotkanie z rodzicami”, którego autorkami są Ewelina Lubartowicz oraz Irena Mysakowska z Zakładu Poprawczego w Barczewie<sup>28</sup>. Podczas wspólnych spotkań nieletnich z rodzicami za-

<sup>24</sup> Ustawa z 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej, art. 46.

<sup>25</sup> R. Frąckowiak, R. Górna red., *Ustawa o pomocy społecznej. Komentarz*, Warszawa 2019.

<sup>26</sup> Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 17 października 2001 r. w sprawie zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich, DzU z 2001 r., nr 124, poz. 1359.

<sup>27</sup> Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 17 października 2001 r. w sprawie zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich, §12.

<sup>28</sup> E. Lubartowicz, I. Mysakowska, *Rodzinne spotkanie z rodzicami*, [w:] *Dobre praktyki resocjalizacyjne w zakładach poprawczych i schroniskach dla nieletnich w Polsce*, red. M. Bernasiewicz, M. Noszczyk-Bernasiewicz, Katowice 2018, s. 227.

pewnia się możliwość skorzystania z porad kadry kierowniczej zakładu, pedagoga, psychologa oraz wychowawców i nauczycieli. Niewątpliwie, działania te sprzyjają wzmocnieniu więzi rodzinnych, powodują zrozumienie aktualnej sytuacji, w jakiej znajduje się rodzina oraz umożliwiają budowanie sieci wsparcia.

Na podstawie przeprowadzonej analizy należy wskazać, iż popełnienie przez nieletniego czynu karalnego może wynikać z pozostawania w kryzysie związanym z funkcjonowaniem środowiska rodzinnego. Z drugiej strony, umieszczenie nieletniego w zakładzie poprawczym może stanowić sytuację trudną oraz być źródłem kryzysu zarówno dla nieletniego, jak i jego rodziny. Biorąc pod uwagę zadania realizowane przez podmioty, których działalność obejmuje pomoc w sytuacjach kryzysowych, należy wskazać, iż nieletni otrzymuje pomoc przede wszystkim ze strony personelu zakładu poprawczego. Odmiennie kształtuje się sytuacja rodzin. Pomimo że w systemie funkcjonują podmioty realizujące zadania na rzecz rodzin pozostających w sytuacjach kryzysowych, trudnych, to sam fakt umieszczenia w zakładzie poprawczym nie jest jednoznaczny z zapewnieniem rodzinie wsparcia czy podjęciem pracy z rodziną w celu rozwiązania kryzysu, którego skutkiem było popełnienie przez nieletniego czynu karalnego. Rodzina może skorzystać z pomocy w formie interwencji kryzysowej, poradnictwa specjalistycznego, czy pomocy oferowanej przez zakład poprawczy, ale nie jest to jej obowiązkiem. Podejmowanie działań w sposób dobrowolny zwiększa ich efektywność, natomiast ważne znaczenie w tym kontekście należy przypisać działaniom polegającym na informowaniu rodziców o możliwości otrzymania pomocy.

Kryzys związany z umieszczeniem nieletniego w zakładzie poprawczym może być szansą dla nieletniego, jak i jego rodziny. Pozytywne rozwiązanie kryzysu jest możliwe w sytuacji, gdy jednostki będą chciały otrzymać pomoc, a funkcjonowanie systemu czy instytucji zapewni im niezbędne wsparcie. Poza tym, należy uwzględnić rolę diagnozy nieletniego i rodziny oraz komplementarność podejmowanych działań. Działania realizowane równoległe wobec nieletniego w warunkach zakładu poprawczego oraz rodziny będą miały znaczenie dla pozytywnego rozwiązania kryzysu oraz pełniły funkcję profilaktyczną.

## BIBLIOGRAFIA

- Cieply F., *Sprawiedliwość naprawcza wobec przestępstwa*, [w:] *Mediacja w teorii i praktyce*, red. A. Gretkowski, D. Karbarz, Drukarnia Offsetowa Marlex, Stalowa Wola 2009.
- Drapała K., Kulma R., *Powrotność do przestępstwa nieletnich opuszczających zakłady poprawcze (raport z badań)*, „Prawo w Działaniu”, Sprawy Karne, 2014, 19.
- Frąckowiak R., Górna R. red., *Ustawa o pomocy społecznej. Komentarz*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2019.



- Giddens A., *Socjologia*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2012.
- Holyst B., *Kryminologia*, Wolters Kluwer, Warszawa 2016.
- Jackiewicz M., Białecka-Pikul M., *Kompetencja rodzicielska. Użyteczny konstrukt w badaniach nad rolą rodzicielskich oddziaływań w rozwoju dziecka*, Psychologia Rozwojowa, 2019, 24, 1.
- James R.K., Gilliland B.E., *Strategie interwencji kryzysowej*, Państwowa Agencja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, Warszawa 2004.
- Karłyk-Ćwik A., *Interwencja wobec nieletnich w sytuacji zagrożenia agresją na terenie instytucji resocjalizacyjnych*, Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska Lublin – Polonia, Sectio J, 2017, XXX, 4.
- Kobes P., *Węzłowe problemy modelu postępowania z nieletnimi w Polsce*, [w:] *Instytucjonalna resocjalizacja nieletnich. Wyzwania i perspektywy rozwoju*, red. G. Kudlak, Wydawnictwo Difin, Warszawa 2016.
- Kołąkowska-Przełomiec H., *Środowisko rodzinne w świetle badań kryminologicznych*, [w:] *Zagadnienia nieprzystosowania społecznego i przestępczości w Polsce*, red. J. Jasiński, Ossolineum, Wrocław 1978.
- Kubacka-Jasiecka D., *Interwencja kryzysowa z perspektywy psychosocjokulturowego paradygmatu kryzysu*, [w:] *Kryzys. Interwencja i pomoc psychologiczna. Nowe ujęcia i możliwości*, red. D. Kubacka-Jasiecka, K. Mudyń, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2008.
- Kubacka-Jasiecka D., *Kryzys emocjonalny i trauma szansą na rozwój i potęgowanie zdrowia. Wątpliwości i pytania*, Rocznik Filozoficzny Ignatianum, 2016, 1.
- Lubartowicz E., Mysakowska I., *Rodzinne spotkanie z rodzicami*, [w:] *Dobre praktyki resocjalizacyjne w zakładach poprawczych i schroniskach dla nieletnich w Polsce*, red. M. Bernasiewicz, M. Noszczyk-Bernasiewicz, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2018.
- Nowak B.M., *Rodzina w kryzysie. Studium resocjalizacyjne*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2011.
- Opora R., *Specyfika działalności zakładów poprawczych*, [w:] *Psychologia penitencjarna*, red. M. Ciosek, B. Pastwa-Wojciechowska, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2016.
- Piotrowski J.M., Ciosek M., *Izolacja więzienna jako złożona sytuacja trudna*, [w:] *Psychologia penitencjarna*, red. M. Ciosek, B. Pastwa-Wojciechowska, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2016.
- Słomczyńska M.I., *Patologie społeczne w kontekście kryzysu współczesnej rodziny*, Resocjalizacja Polska, 2014, 8.
- Włodarczyk E., *Zdarzenie losowe i sytuacja kryzysowa*, [w:] *Człowiek wobec krytycznych sytuacji życiowych. Z teorii i praktyki pracy socjalnej*, red. E. Włodarczyk, I. Cytlak, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2011.

## Akty prawne

- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 17 października 2001 r. w sprawie zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich, DzU 2001 r., nr 124, poz. 1359.
- Ustawa z 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich, DzU z 1982 r., nr 35, poz. 228.
- Ustawa z 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej, DzU z 2021 r., poz. 2268 z późn. zm.